

**Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет менеджменту, адміністрування та права
Кафедра менеджменту, бізнесу і адміністрування**

В.М. Петров

ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Методичні вказівки для самостійного вивчення дисципліни

**для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної і заочної форм навчання спеціальності 073 Менеджмент**

Харків 2024

Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет менеджменту, адміністрування та права
Кафедра менеджменту, бізнесу і адміністрування

В.М. Петров

ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Методичні вказівки для самостійного вивчення дисципліни

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної і заочної форми навчання спеціальності 073 Менеджмент

Затверджено
рішенням навчально-методичної комісії
факультету менеджменту,
адміністрування та права
Протокол № 1 від 17 вересня 2024 р.

Харків 2024

УДК 631.153(072)
П 39

Схвалено
на засіданні кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування
(протокол № 1 від 27 серпня 2024 р.)

Рецензенти:

Шиян Н.І., доктор екон. наук, доцент Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

Білоусько Т.Ю., канд. екон. наук, доцент кафедри економіки та бізнесу
Державного біотехнологічного університету

- П 39** Петров В.М. Планування діяльності підприємств : методичні вказівки для самостійного вивчення дисципліни для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної і заочної форм навчання спеціальності 073 Менеджмент. Харків : ДБТУ, 2024. 29 с.

Методичні вказівки для самостійного вивчення дисципліни «Планування діяльності підприємств» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної і заочної форм навчання спеціальності 073 Менеджмент містять основні і додаткові матеріали, які необхідні для використання під час практичних занять і самостійної роботи. Вони можуть бути корисними для здобувачів інших спеціальностей, науково-педагогічних працівників, керівників і спеціалістів виробничих підприємств, підприємців, які цікавляться проблемами планування діяльності підприємств.

УДК 631.153(072)

© Петров В.М., 2024
© ДБТУ, 2024

ВСТУП

Самостійне вивчення навчальної дисципліни «Планування діяльності підприємств» сприяє закріпленню, поглибленню та узагальненню знань, одержаних здобувачами першого (бакалаврського) рівня освіти за час навчання та їх застосуванню у процесі комплексного вирішення конкретного фахового завдання.

Тематика індивідуальних завдань відповідає цілям і задачам вивчення навчальної дисципліни і тісно пов'язується з практичними потребами спеціальності 073 «Менеджмент».

Подальший розвиток агропромислового комплексу України об'єктивно потребує принципово нового підходу до планування виробничої діяльності, більш глибокої її спеціалізації, об'єднання зусиль суб'єктів господарювання у галузі з метою широкого впровадження досягнень науково-технічного прогресу. У сучасних умовах це є надійним шляхом раціонального використання землі, праці, техніки та інших факторів інтенсифікації та прискорення на цій основі зростання обсягів виробництва продукції та підвищення ефективності аграрного виробництва.

Організуюючи крупне спеціалізоване виробництво сільські товаровиробники отримують можливість зосереджувати свої зусилля на розвитку різних галузей рослинництва і тваринництва, які у цих господарствах будуть набувати все більш спеціалізованого характеру, що спрямовується на досягнення головної мети – повне забезпечення потреб споживчого ринку у сільськогосподарській продукції, підвищення її якості, зростання продуктивності праці і зниження витрат живої та уречевленої праці.

В умовах спеціалізації і концентрації виробництва, що базуються на сучасних досягненнях науки і передовій практиці, значно зростають вимоги до кадрів, їх кваліфікації, здатності забезпечити високий управлінський, організаційно-економічний і техніко-технологічний рівень роботи спеціалізованих підприємств індустріального типу. Питання підготовки кадрів повинні вирішуватися з урахуванням масштабів розвитку міжгосподарської кооперації та агропромислової інтеграції у найближчі роки. Необхідно, щоб сільськогосподарські підприємства, їх відокремлені відділки та виробничі підрозділи очолювали спеціалісти, які досконало володіють новітніми методами планування (бізнес-планування) та організації виробництва.

Головний організаційно-економічний зміст задач на сучасному етапі розвитку сільського господарства можна звести до наступного:

- удосконалення планування (бізнес-планування), форм і методів управління, поєднання державного регулювання з ринковою ініціативою та самостійністю суб'єктів господарювання;
- прискорення науково-технічного прогресу як визначального фактору перманентного зростання продуктивності праці;
- посилення матеріальної і моральної зацікавленості підприємств і робітників у високо продуктивній праці;
- удосконалення усіх складових організації виробництва, впровадження ринкових механізмів ведення господарської діяльності.

У системі планово-організаційної підготовки менеджерів для роботи у нових умовах їх слід максимально наближувати до сучасної і перспективної виробничої обстановки. Для досягнення цієї мети доцільно практичні заняття та самостійну роботу в академічній групі проводити на основі наскрізних індивідуальних виробничих завдань, які видаються здобувачам ведучим викладачем на першому занятті.

Під час самостійної роботи здобувачі повинні використовувати знання, отримані раніше на технологічних кафедрах у частині планування виробничої програми тваринництва, кормової бази, системи сівозмін, удобрення, захисту тварин і рослин, насінництва тощо, тому детально ці питання опрацьовуватися у даних методичних вказівках не будуть. Самостійна робота повинна закріпити у здобувачів навички самостійної діяльності у ролі менеджерів сільськогосподарського підприємства у максимально наближених виробничих умовах конкретного господарства.

Усі розділи самостійної роботи тісно взаємопов'язані між собою і знаходяться і логічній ув'язці.

1. ПЛАНУВАННЯ КОРМОВОЇ БАЗИ ТВАРИННИЦТВА

1.1. Типи і норми годівлі тварин

Корми – важлива складова затрат на виробництво продукції тваринництва. Їх частка у собівартості молока становить 40–60 %, м'яса великої рогатої худоби та свиней 65–75 %, м'яса птиці – 70–75 %, яєць – 50–65 %. Дефіцит кормів, кормового білка, низька організація технології годівлі обумовлює зниження продуктивності тварин, їх захворюваність, зниження породних характеристик потомства. У результаті це призводить до зниження економічної ефективності тваринництва, його конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Для сільськогосподарських підприємств усіх форм власності в сучасних умовах значення кормовиробництва збільшується, оскільки забезпеченість кормами залишається основним лімітуючим фактором реалізації досить високого генетичного потенціалу продуктивності тварин і подальшого розвитку галузі.

Тип годівлі обумовлюється питомою вагою груп кормів за поживною цінністю у річному раціоні або в окремому періоді; його назва визначається тими кормами або групою кормів, які переважають у раціоні. Для великої рогатої худоби у різних зонах України застосовують різні типи годівлі: силосний, силосно-коренеплодний, силосно-жомовий, силосно-сінажно-концентратний та ін.

Тип годівлі сільськогосподарських тварин тісно пов'язаний з системою землеробства і кормовиробництва, обумовлюється нею і у той же час впливає на її розвиток та удосконалення. Великий вплив на тип годівлі великої рогатої худоби та овець справляє наявність і продуктивність природних кормових угідь – сіножатей і пасовищ.

У свинарстві та птахівництві склався такий тип годівлі, за якого питома вага концентрованих кормів у загальній поживності раціону перевищує 75 %. У вівчарстві переважають зелені і грубі корми.

Раціональним є той тип годівлі, який задовольняє потребу тварин у поживних речовинах, потребує мінімальної кормової площі у розрахунку на одиницю тваринницької продукції та мінімальних витрат праці і коштів на виробництво і приготування кормів.

Вихідними матеріалами для визначення типу і норм годівлі є:

- норми годівлі сільськогосподарських тварин і птиці;
- звітні дані про наявність окремих видів кормів;

- рекомендовані типи годівлі і структура раціонів для окремих статевих-вікових і виробничих груп тварин і птиці у господарстві;
- таблиці складу і поживності кормів, а також уточнені дані зоотехнічного аналізу кормів за поживністю.

Висока продуктивність тварин і птиці можлива лише за їх забезпеченості необхідною кількістю білка, протеїну, жирів, вуглеводів та інших поживних речовин відповідно до потреб. Для кожного виду тварин потреба у поживних речовинах змінюється у залежності від віку, живої маси, рівня продуктивності, вгодованості, періоду вагітності, лактації та інших факторів. У залежності від цього змінюються і норми годівлі.

При оцінці типу годівлі враховують його вплив на продуктивність тварин та якість продукції, здоров'я тварин та їх відтворювальні функції, економічну ефективність виробництва продуктів тваринництва.

Конкретний виразник типу годівлі – раціон. Якщо раціони за поєднанням кормів та їх питомою вагою відповідають нормам годівлі і є прийнятними для даної зони, то їх називають типовими. Тип годівлі і типові раціони розробляють наукові установи, а у сільськогосподарських підприємствах їх уточнюють відповідно до конкретних умов і можливостей забезпечення.

Повноцінність годівлі тварин у значній мірі визначається якістю кормів, що, у свою чергу, залежить від технологій їх заготівлі і зберігання.

Основою організації раціонального кормовиробництва і годівлі є норми і раціони. Потреба у поживних речовинах змінюється у залежності від рівня продуктивності, фізіологічного стану, віку тварини та інших факторів. Наприклад, корови споживають у середньому 2,8-3,2 кг сухої речовини у розрахунку на 100 кг живої маси, високопродуктивні тварини – 3,5-3,8 кг, в окремих випадках – до 4,0-4,7 кг. Чим вищі удої, тим більше енергії повинно бути у 1 кг сухої речовини раціону. З погіршенням якісних показників кормів їх витрати на одиницю продукції зростають.

Молочна продуктивність корів багато у чому визначається забезпеченістю раціону повноцінним протеїном. Норма перетравного протеїну на 1 корм. од. складає 95 г за добового удою до 10 кг молока і поступово підвищується до 105-110 г за удою 20 кг і більше.

Для усіх галузей тваринництва річну потребу у кормових одиницях і перетравному протеїні визначають використовуючи нормативи, затверджені у сільськогосподарських підприємствах беручи до уваги конкретні можливості кормової бази у конкретний період часу.

Річна потреба в окремих видах кормів визначається на основі загальної річної поживності і структури річного раціону. Структура річного раціону тварин залежить від виду тварин і птиці, їх продуктивності, живої маси та фізіологічного стану, а також від конкретних господарських умов та досвіду організації виробництва кормів. Для усереднених умов Харківської області рекомендуються наступні річні норми годівлі (табл. 1). У залежності від конкретних умов року сільськогосподарські підприємства здійснюють коригування типів і норм годівлі з урахуванням організаційно-економічних та природних умов, а також можливостей господарства у даній виробничій ситуації.

Вибір найбільш раціональних типів та річних норм годівлі тварин і птиці, що їм відповідають, є основою розрахунку потреби у кормах і важливим моментом при плануванні кормової бази. Набір кормів повинен відповідати біологічним особливостям окремих видів і груп тварин і бути економічно вигідним в умовах господарства за такими показниками, як вихід кормових одиниць з гектара посіву культур, вміст перетравного протеїну, витрати праці, собівартість тощо. В окремих сільськогосподарських підприємствах з урахуванням наявності у структурі сільськогосподарських угідь великих площ високопродуктивних сіножатей зростає питома вага та збільшуються річні норми витрат сіна; у господарствах, що розташовані поблизу цукрових заводів, потреба у соковитих кормах частково покривається жомом.

1. Потреба у кормах, підстилці та вихід гною у розрахунку на 1 гол., ц

Види та групи тварин	Концентрати	Сіно	Сінаж	Солома кормова	Коренеплоди	Силос	Зелений корм	Підстилка	Вихід гною, т
Конярство									
Коні дорослі	8	12		15	8		50	7	7
Молодняк старшого віку	4	7,5		7	6		40	5	5
Молодняк до 1 року	2	6,2		3	3		20	3	3
Скотарство									
Бугаї-плідники	15,5	5,1	6,3	8	30,2	31	78,5	9	9
Корови	14,5	4,8	8,3	15,8	11,8	71	76	8	8
Нетелі	7,3	6	3	16,8	9,7	38,4	62,9	6	6
Молодняк старшого віку	4,2	2,4	2	16,2	4,7	27,1	47,6	5	4,5
Молодняк минулого року	4,0	2	1,5	11,7	3,8	20	32,7	4,5	4
Приплід поточного року	3,8	2,2	2,1	4,6	6	14,3	22,7	2,5	3,5
Доросла худоба на відгодівлі	9,6	-	-	24,9	10,4	56,7	71,8	8	7
Свинарство									
Кнури-плідники	12,6				6,8	4,4	5,6	2	2,5
Свиноматки	13,3				8,5	4,7	5,9	2	2
Поросята до 2 міс.	1,3				0,1	-	0,2	0,1	0,2
Молодняк від 2 до 4 міс.	4,2				2	1,5	1,6	1	1
Молодняк старше 4 міс. і дорослі свині на відгодівлі	11,1				12	6,6	4,5	1,7	1,5
Вівчарство									
Вівці дорослі	1,1	1,1		3,2	1	4,3	11,3	1,2	1,2
Молодняк минулого року	0,9	0,8		2,2	0,8	3,1	8	1	1
Молодняк поточного року	0,4	0,4		1,1	0,6	1,5	3,9	0,8	0,5
Птахівництво									
Кури дорослі	0,4				0,07		0,06	0,1	0,1
Кури молодняк	0,2				0,03		0,03	0,05	0,05
Качки дорослі	0,5				0,2		0,08	0,1	0,15
Качки молодняк	0,3				0,05		0,04	0,05	0,07
Кролівництво									
Маточне поголів'я									
Молодняк									
Звірівництво									
Маточне поголів'я	0,7	1			0,5		4	0,2	0,3
Молодняк	0,4	0,4			0,2		2,5	0,1	0,2
Риба, га	10								

1.2. Планування потреби у кормах на господарський рік

У плануванні та організації кормовиробництва велике значення має складання плану потреби у кормах. У кожному сільськогосподарському підприємстві його визначають з урахуванням повного забезпечення тварин і птиці усіма видами кормів. При цьому визначається потреба не тільки в окремих видах корму (сіно, сінаж, силос та ін.), але і загальна потреба у кормових одиницях, перетравному протеїні, мінеральних речовинах, вітамінах.

Потреба у кормах і підстилці визначається, як правило, на два періоди:

- на календарний рік (з 1 січня по 31 грудня планового року);
- на господарський рік (від уражаю планового року до урожаю наступного року).

Планування потреби у кормах на господарський рік є основою організації їх виробництва у плановому році.

Розрахунок потреби у кормах ведуть відповідно до зоотехнічно та економічно обґрунтованих норм витрат кормів на одну голову худоби і птиці, а також структури річного раціону з урахуванням конкретних природно-економічних умов та особливостей ведення тваринництва і кормовиробництва у сільськогосподарському підприємстві.

При розрахунках потреби у кормах на господарський рік передбачають також створення страхових запасів кормів з урахуванням зональних особливостей і можливостей сільськогосподарських підприємств, враховують безповоротні втрати кормів у залежності від способу їх зберігання. У середньому по Харківській області страхові запаси для концентрованих кормів встановлені у розмірі місячної потреби – 8,3 %, соломи кормової – у розмірі 20, силосу – 30 % від річної потреби.

Для розрахунку потреби у кормах необхідні наступні вихідні дані:

- планові обсяги виробництва продукції тваринництва або середньорічне поголів'я тварин;
- дані щодо поголів'я худоби в особистих підсобних господарствах населення та його продуктивності;
- обґрунтовані і прийняті у господарстві норми витрат кормів (у ц корм. од.) на 1 ц продукції або одну голову худоби, норми витрат підстилки на одну голову худоби на рік;
- якісна характеристика кормів, що виробляються у господарстві (табл. 2).

2. Вміст кормових одиниць і перетравного протеїну в 1 ц корму, ц

В и д к о р м у	Кормові одиниці	Перетравний протеїн
К о н ц е н т р о в а н і к о р м и		
Комбікорм	0,97	0,125
Зерно:		
боби	1,20	0,240
боби кормові	1,29	0,240
вика	1,16	0,220
горох	1,17	0,195
гречка	0,89	0,084
жито озиме	1,18	0,102
жолуді	1,10	0,044
квасоля	1,13	0,210
кукурудза у качанах	1,12	0,046
кукурудза суха	1,34	0,078
люпин	1,10	0,270
овес	1,00	0,085
просо	0,96	0,084
пшениця озима	1,19	0,120
рис	1,14	0,088
soя	1,31	0,292
ячмінь	1,13	0,081
Дерть:		
вівсяна	0,99	0,072
горохова	1,11	0,170
кукурудзяна	1,31	0,081
просяна	0,91	0,074
пшенична	1,13	0,144
ячмінна	1,15	0,094
Трав'яне борошно:		
вики з вівсом	0,58	0,066
гички цукрового буряку	0,61	0,107
гички кормового буряку	0,61	0,107
гороху з вівсом	0,69	0,086
еспарцету	0,61	0,094
конюшини	0,67	0,095
люцерни	0,76	0,124
Г р у б і к о р м и		
Сіно:		
бобово-злакове	0,51	0,060
вико-вівсяне	0,47	0,068
горохо-вівсяне	0,55	0,086
еспарцету	0,54	0,106
злакове змішане	0,51	0,042
злаково-бобове	0,48	0,054
конюшини добре	0,59	0,135
конюшини середнє	0,52	0,082
конюшини недобре	0,36	0,056

Продовження табл. 2

В и д к о р м у	Кормові одиниці	Перетравний протеїн
конюшини і тимофіївки	0,46	0,052
лісове	0,46	0,036
лучне добре	0,60	0,055
лучне середнє	0,42	0,045
лучне недобре	0,32	0,032
люцерни 1-го укусу	0,49	0,118
люцерни 2-го укусу	0,54	0,134
осокове	0,38	0,044
природного різнотрав'я	0,44	0,056
тимофіївки	0,46	0,039
Сінаж:		
однорічних трав	0,36	0,034
багаторічних трав	0,35	0,071
Солома		
вівсяна	0,31	0,014
горохова	0,23	0,031
гречана	0,30	0,023
житня	0,22	0,005
конюшини	0,14	0,026
люцерни	0,20	0,033
просяна	0,41	0,024
пшениці озимої	0,20	0,008
пшениці ярої	0,22	0,010
соева	0,38	0,027
сухі стебла кукурудзи	0,37	0,020
ячмінна	0,36	0,012
С о к о в и т і к о р м и		
Силос:		
амаранту	0,17	0,023
вівсяний	0,18	0,019
гички кормового буряку	0,12	0,021
гички цукрового буряку	0,15	0,022
злаково-різнотравний	0,13	0,015
конюшини і тимофіївки	0,20	0,020
кукурудзяний	0,16	0,011
різнотравний середній	0,18	0,016
соняшниковий	0,16	0,014
Бульбоплоди:		
картопля варена	0,30	0,012
картопля дрібна	0,31	0,012
Коренеплоди:		
буряки кормові	0,12	0,010
буряки напівцукрові	0,17	0,013
буряки столові	0,10	0,015
буряки цукрові	0,24	0,013
морква кормова	0,14	0,008

Продовження табл. 2

В и д к о р м у	Кормові одиниці	Перетравний протеїн
турнепс	0,09	0,007
Соковиті плоди:		
гарбузи	0,13	0,007
кабачки	0,07	0,006
З е л е н і к о р м и		
Трава:		
амаранту	0,15	0,026
бобово-злакова багаторічна	0,22	0,024
бобово-різнотравна-злакова	0,24	0,027
вики	0,17	0,033
вики-вівса	0,16	0,027
вики-ячменю	0,19	0,023
гороху	0,16	0,028
гороху-вівса	0,18	0,028
гречки	0,14	0,015
еспарцету	0,18	0,028
жита	0,17	0,022
злакова різнотравна лучна	0,25	0,021
капусти кормової	0,13	0,017
конюшини	0,21	0,035
кукурудзи	0,16	0,010
кропиви	0,18	0,035
люцерни	0,22	0,041
вівса	0,24	0,032
соняшнику	0,12	0,010
Гичка:		
буряку кормового	0,09	0,021
буряку напівцукрового	0,11	0,019
буряку цукрового	0,20	0,022
гарбузів	0,07	0,011
кабачків	0,06	0,009
капуста (листя)	0,12	0,014
картоплі	0,12	0,020
моркви кормової	0,17	0,023
Відходи:		
овочів	0,12	0,014
баштанних продовольчих	0,12	0,014
Відходи промислового виробництва		
Висівки пшеничні	0,71	0,114
Жом:		
кислий	0,10	0,008
свіжий	0,11	0,007
Макуха:		
кукурудзяна	1,22	0,152
ляна	1,17	0,245
соєва	1,27	0,346

В и д к о р м у	Кормові одиниці	Перетравний протеїн
соняшнику	1,15	0,357
Патока (меляса)	0,10	0,002
Шрот:		0,315
бавовни	0,97	
льону	1,02	0,286
сої	1,18	0,360
соняшнику	0,93	0,373
Корми тваринного походження		
Молоко на корм	0,34	0,033
Обрат (перегон)	0,13	0,031

Потребу у кормах і підстилці визначають двома способами:

- за середньорічним поголів'ям і річними нормами годівлі однієї голови тварин і птиці;
- за обсягом валової продукції тваринництва, нормам годівлі і структури витрат кормів.

При використанні першого способу спочатку на основі помісячних оборотів стада визначають середньорічне поголів'я худоби і птиці за статевими і віковими групами. При визначенні потреби у зелені кормах визначають середнє поголів'я худоби і птиці на пасовищний період (для умов Харківської області з 15 травня по 31 жовтня). Потім прийняті у сільськогосподарському підприємстві норми годівлі перемножують на середньорічне поголів'я. Підсумкова сума загальної потреби у кормах складе кормовий план господарства.

При використанні другого способу визначають валовий обсяг продукції тваринництва, норми витрат кормів на 1 ц продукції (у корм. од.), структуру раціону для різних видів і груп тварин (у % до річної потреби), вміст кормових одиниць у кожному виді корму.

Розраховують також необхідні обсяги кормів для худоби, що знаходиться в особистих підсобних господарствах населення, з урахуванням реальних можливостей сільськогосподарського підприємства. За задовільного кормового балансу для тваринництва господарства потреба у кормах для худоби і птиці особистих підсобних господарств може визначатися з використанням тих самих норм.

1.3. Планування потреби у кормах на календарних рік та її розподіл за періодами року

Розрахунок потреби у кормах на плановий рік є основою для визначення собівартості продукції тваринництва.

Норми витрат кормів на одну голову худоби (одиницю продукції) і структура витрат кормів розробляються у сільськогосподарському підприємстві з урахуванням фактичної наявності кормів на початок року, можливості заготівлі окремих видів кормів у плановому році та їх купівлі.

При розрахунку загальної потреби у кормах у цілому по свинарству і вівчарству враховують не тільки валовий приріст живої маси, а й масу приплоду при народженні.

У наборі кормів (у натуральному виразі) для молодняку великої рогатої худоби передбачаються певні особливості. Схеми годівлі, норми витрат кормів і раціони повинні бути підпорядковані економному витрачанням дорогих кормів, особливо молока і концентратів. У перші 10-15 днів після народження єдиним кормом для теля є молоко, норма годівлі якого залежить від живої маси теля і планового середньодобового приросту. Добова норма молока у цей період повинна складати 5-7 кг. Незбиране молоко у раціонах телят з 11-го дня їх життя можна замінити повноцінним замінником незбираного молока (ЗНМ) з розрахунку 1,1 кг замінника за 1,0 кг молока. Обрат (перегон) слід вводити до раціону телят з 3-4-тижневого віку у залежності від стану їх здоров'я та схеми годівлі.

За існуючими схемами, витрати незбираного молока при вирощуванні молодняку коливаються від 180 до 350 кг (у залежності від племінної цінності і призначення теля), обрату – від 200 до 600 кг. У залежності від норми випоювання молока тривалість молочного періоду може бути від двох до чотирьох-шести місяців.

Розподіл потреби у кормах за періодами планового року (від початку року до урожаю та від урожаю до кінця року) необхідний для складання наступних балансів продукції рослинництва: потреба першого періоду планового року покривається в основному за рахунок фактичної наявності кормів урожаю минулого року і частково (у випадку нестачі) купівлі кормів на стороні. Ці корми включають до собівартості продукції за їх фактичною собівартістю. Потреба другого періоду покривається за рахунок кормів, що будуть вироблені у пла-

новому році. Вони включаються до собівартості продукції тваринництва за плановою собівартістю.

Розподіл річної потреби у кормах на потребу за двома періодами проводиться за допомогою допоміжного розрахунку:

- на основі помісячних оборотів стада встановлюється кількість головомісяців для першого і другого періодів, при чому ця кількість є різною для різних видів кормів;
- концентровані корми розподіляються за періодами пропорційно кількості головомісяців у першому і другому періодах. Кількість головомісяців на перший період буде дорівнювати їх сумі від початку року до 15 липня – 196 днів (6,5 місяців) та від 16 липня до кінця року – 169 днів (5,5 місяців).

Грубі і соковиті корми, а також підстилка розподіляються за періодами року пропорційно тривалості кожного відрізка стійлового періоду. В умовах Харківської області тривалість першого відрізка – 4,5 місяця (з 1 січня по 15 травня), другого – 2,0 місяці (з 1 листопада по 31 грудня).

Покриття потреби у кормах у першому півріччі забезпечується:

- наявністю кормів на початок року від виробництва у минулому році;
- купівлею кормів на стороні;
- обмінними операціями.

У більшості випадків наявність кормів і можливість їх отримання з інших джерел не покриває всю потребу. Може виявитися нестача одних кормів та надлишок інших. Тому необхідно корегувати норми витрат кормів з урахуванням їх наявності і можливого надходження, зберігаючи при цьому необхідний вміст поживних речовин. Нестача сіна, наприклад, може бути перекрита такою ж кількістю соломи, зі збереженням вагової та об'ємної норми грубих кормів. Недостатня поживність соломи за перетравним протеїном повинна бути компенсована макухою, соєю, білково-вітамінними добавками тощо.

Для розрахунку потреби у зелених кормах визначають середнє поголів'я тварин на пасовищний період, також виходячи з помісячних оборотів стада. Ця потреба повністю забезпечується за рахунок урожаю планового року, тому за періодами не розподіляється.

2. ПЛАНУВАННЯ ГАЛУЗЕЙ РОСЛИННИЦТВА

2.1. Планування урожайності сільськогосподарських культур

Ресурсна урожайність сільськогосподарських культур формується з трьох основних складових:

- урожайність за рахунок природної родючості ґрунту;
- прибавка від внесення органічних добрив;
- прибавка від внесення мінеральних добрив.

Урожайність за рахунок природної родючості ґрунту залежить від якісної оцінки (бонітування) ґрунтів, яка являє собою порівняльну оцінку родючості ґрунтів за їх агрономічними властивостями, що ґрунтується на багаторічних даних щодо урожайності сільськогосподарських культур та природних властивостях самих ґрунтів. Результати бонітування ґрунтів є основою для економічної оцінки землі, планування (програмування) урожайності.

Оцінка агровиробничих груп ґрунтів проводиться по 100-бальній шкалі. Для використання результатів якісної оцінки родючості ґрунтів необхідно знати ціну одного балу бонітету, яка залежить від рівня культури землеробства та урожайності (усереднені для умов Харківської області бонітетні оцінки ґрунтів та ціни одного балу бонітету для основних сільськогосподарських культур наведені у табл. 3).

3. Усереднені бонітетні оцінки ґрунтів та ціни одного балу бонітету у Харківській області

К у л ь т у р и	Бонітет ґрунту, балів	Ціна 1 балу бонітету, ц/га
Зернові – у середньому	63,5	0,42
Пшениця озима	66,2	0,44
Ячмінь	62,9	0,41
Кукурудза на зерно	48,2	0,57
Кукурудза на зерно (інтенсивна технологія)	48,2	0,75
Цукровий буряк	47,0	4,00
Цукровий буряк (інтенсивна технологія)	47,0	6,00
Соняшник	74,2	0,20
Соняшник (інтенсивна технологія)	74,2	0,28
Кукурудза на силос і зелений корм	42,0	4,37
Кормові буряки	43,0	6,40

Для озимої пшениці вводяться поправочні коефіцієнти до бонітетної оцінки у залежності від попередників у сівозміні:

- по чистому пару – 1,25;
- по зайнятому пару і гороху – 1,08;
- по кукурудзі на силос – 1,00;

– по стерновим попередникам – 0,93.

За наявності у господарстві зрошуваних земель для їх оцінки бонітет перемножується на коефіцієнт ефективності зрошення, який для Харківської області для усіх сільськогосподарських культур дорівнює 1,3.

Для розрахунку урожайності, яка може бути отримана за рахунок природної родючості ґрунту, ціну одного балу бонітету перемножують на бонітетну оцінку. Потім визначають додатковий приріст урожайності за рахунок внесення органічних і мінеральних добрив з урахування поправочних коефіцієнтів на забезпеченість ґрунтів рухомими формами поживних речовин (табл. 4).

4. Середня окупність 1 т органічних та 1 ц діючої речовини мінеральних добрив урожаєм сільськогосподарських культур в умовах Харківської області, ц

К у л ь т у р и	Л і с о с т е п		С т е п	
	органічні добрива	мінеральні добрива	органічні добрива	мінеральні добрива
Зернові (у середньому)	0,26	4,3	0,22	3,6
Озимі зернові	0,25	4,1	0,20	3,3
Кукурудза на зерно	0,21	3,5	0,18	3,0
Ячмінь, овес	-	4,5	-	3,5
Зернобобові, гречка, просо	-	3,5	-	3,0
Цукровий буряк	1,70	28,0	1,20	20,0
Соняшник	-	1,6	-	1,4
Картопля	1,00	16,0	0,80	13,0
Кукурудза на силос і з/к	2,20	36,0	2,00	33,0
Кормовий буряк	2,44	40,0	1,83	30,0

Підсумовуючи отримані результати отримують планову ресурсну урожайність.

Для визначення урожайності сільськогосподарських культур необхідно знати:

- структуру посівних площ;
- необхідну кількість добрив;
- картограми забезпеченості ґрунтів рухомими формами поживних речовин;
- фактичні обсяги виробництва органічних добрив та план їх внесення;
- залишки мінеральних добрив з минулого року та можливості щодо їх закупівлі у плановому році.

2.2. Планування розміру і структури посівних площ

Оптимальний варіант структури посівних площ повинен забезпечувати виконання договірних зобов'язань щодо постачань продукції, задоволення внутрішньогосподарських потреб (громадське харчування, натуральна оплата, насіння, корми тощо), а також забезпечувати дотримання науково обґрунтованих сівозмін. Він є основою для визначення потреби у трудових ресурсах і засобах виробництва.

При визначенні площ посіву окремих культур спочатку розраховують посівні площі технічних культур, продовольчої картоплі та овоче-баштанних культур. Потім з урахуванням їх побічної продукції (відходів овочів і баштанних, гички і жому цукрових буряків, макухи соняшнику та ін.) розраховують посівні площі кормових культур.

Посівна площа цукрових буряків фабричних визначають за формулою:

$$П_{цб} = \frac{П_p + P}{Y_n - B_m},$$

де $П_n$ – посівна площа цукрового буряку фабричного, га;

$П_p$ – ринковий продаж, ц;

P – резерв (приймається на випадок незапланованого зменшення фактичної урожайності від планової в обсязі 10-15 %), ц;

Y_n – планова урожайність, ц/га;

B_m – мертві відходи (приймаються в обсязі 8-10 % від планової урожайності), ц/га.

При розрахунку планових обсягів виробництва і посівних площ соняшнику враховують:

- обсяги ринкового продажу;
- резерв на випадок незапланованого зменшення фактичної урожайності від планової;
- внутрішньогосподарські потреби (на громадське харчування, видача в рахунок оплати праці робітникам та орендної плати орендодавцям за земельні і майнові паї).

$$П_c = \frac{П_p + P + X_2 + O_n + П_o}{Y_n - B_m},$$

де $П_c$ – посівна площа соняшнику, га;

X_2 – витрати на громадське харчування, ц;

O_n – видача у рахунок оплати праці, ц;

P_o – видача у рахунок орендної плати за земельні і майнові паї.

Посівні площі сої і ріпаку розраховують за формулою:

$$P_{cp} = \frac{P_p + P}{Y_n - B_m - H_v - \Phi_c},$$

де P_{cp} – посівні площі сої і ріпаку, га;

H_v – норма висіву насіння, ц/га;

Φ_c – страховий фонд насіння (приймається в обсязі 15 % від потреби), ц.

При розрахунку посівних площ продовольчої картоплі необхідно враховувати, що 10-20 %, а у деяких випадках і 25 % валового збору буде представлено дрібними, нетоварними бульбоплодами, які будуть використані на кормові цілі.

$$P_k = \frac{P_p + P + X_z}{Y_n - H_v - \Phi_c - B_k},$$

де P_k – посівна площа картоплі, га;

H_v – норма посадки картоплі, ц/га;

B_k – кормові відходи (до 10 %), ц/га.

При визначенні посівних площ овочевих і баштанних культур враховують ринковий продаж, внутрішньогосподарські потреби, планову урожайність і можливий вихід товарної продукції.

$$P_{ob} = \frac{P_p + P + X_z}{Y_n - B_k},$$

де P_{ob} – посівні площі овочевих і баштанних культур, га.

Побічна продукція і відходи цукрового буряку, картоплі, овочів і продовольчих баштанних культур враховується на корм при розрахунку посівних площ кормових культур.

Посівна площа багаторічних трав розраховують за формулою:

$$P_{bt} = \frac{1/2(P_c + P_{cn} + P_{tb} + P_{zk}) \times H_v + P}{Y_n - H_v - \Phi_c},$$

де P_{bt} – посівна площа багаторічних трав, га;

P_c – посівна площа багаторічних трав на сіно, га;

P_{cn} – посівна площа багаторічних трав на сінаж, га;

P_{mb} – посівна площа багаторічних трав на трав'яне борошно, га;

$P_{зк}$ – посівна площа багаторічних трав на зелений корм, га.

Посівні площі гороху і вівса розраховують за формулою:

$$P_{zo} = \frac{P_p + P + (P_c + P_{сн} + P_{mb} + P_{зк}) \times H_g}{Y_n - H_g - \Phi_c},$$

де P_{zo} – посівні площі гороху і вівса, га;

P_c – посівна площа однорічних трав на сіно (без суданки), га;

$P_{сн}$ – посівна площа однорічних трав на сінаж (без суданки), га;

P_{mb} – посівна площа однорічних трав на трав'яне борошно (без суданки), га;

$P_{зк}$ – посівна площа однорічних трав на зелений корм (без суданки), га.

Посівні площі проса і гречки розраховують за формулою:

$$P_{nz} = \frac{P_p + P + X_z}{Y_n - H_g - \Phi_c},$$

де P_{nz} – посівні площі проса і гречки, га.

При розрахунку посівних площ кормових культур, враховують продукцію, що надходить з природних кормових угідь, а також корми, що отримують за рахунок відходів сільськогосподарського і промислового виробництва, що використовуються на корм.

Розрахунок посівних площ здійснюють за загальною потребою господарства у кормах на господарський рік. При цьому враховують, що при силосуванні зеленої маси вихід силосу складає 75-80 % від її об'єму. При визначенні потреби у зеленій масі трав враховують, що для отримання 1 ц трав'яного борошна у середньому необхідно 5-6 ц зеленої маси, а для отримання 1 ц сінажу – 2,0-2,5 ц. З урахуванням цього, визначають загальну потребу сільськогосподарського підприємства у зеленій масі: потребу у даному виді корму перемножують на коефіцієнт його переведення у зелену масу (сировину).

Вихід гички цукрових буряків (фабричних) звичайно планується у розмірі 30-40 %, кормових – 10-20 % від урожайності коренеплодів (табл. 5).

5. Коефіцієнти переводу основної продукції у побічну

К у л ь т у р и	Основна продукція	Побічна продукція
Озима пшениця (зерно – солома)	1,0	1,0-1,2
Озиме жито (зерно – солома)	1,0	1,3-1,5
Ярі зернові колосові і зернобобові (зерно – солома)	1,0	0,8-1,0
Кукурудза на зерно (зерно – сухі стебла)	1,0	1,5-2,5
Цукрові буряки – фабричні (коренеплоди – гичка)	1,0	0,3-0,4
Цукрові буряки – фабричні (коренеплоди – жом)	1,0	0,25
Цукрові буряки на корм (коренеплоди – гичка)	1,0	0,20-0,25
Кормові буряки (коренеплоди – гичка)	1,0	0,1-0,2
Картопля (товарна – дрібна і пошкоджена)	1,0	0,1
Овочі (товарні – нестандартні і пошкоджені)	1,0	0,1
Баштанні продовольчі (товарні – нестандартні і пошкоджені)	1,0	0,1

Гичка буряків може бути використана на силос, трав'яне борошно і зелений корм. З отриманого свіжого жому певну частку необхідно виділити для худоби, що утримується в особистих селянських господарствах. Жом, що залишиться буде використовуватися замість коренеплодів, кислий – замість силосу (2 ц кислого жому замінюють 1ц силосу).

Нестачу кормів слід забезпечувати посівом кормових культур на ріллі. Для отримання сінажу, сіна і вітамінного борошна слід сіяти багаторічні бобові трави, сумішки багаторічних та однорічних бобових і злакових трав. При розрахунку площі посіву коренеплодів слід враховувати, що на годівлю великій рогатій худобі краще використовувати кормові буряки, свиням – цукрові буряки, птиці і звірям – кормову моркву.

Для забезпечення тварин зеленими кормами у пасовищний період організують зелений конвеєр, який складається з урахуванням конкретних умов кожного сільськогосподарського підприємства.

У Харківській області пасовищний період починається, як правило, з 15 травня і триває до 31 жовтня (в окремі роки ці терміни можуть дещо зсуватися у той чи інший бік), тобто у середньому триває 15-16 декад. Надходження зеленої маси з природних пасовищ за декадами розподіляється приблизно так:

- травень: 2 декада – 12 %, третя – 15 %;
- червень: 1 декада – 14 %; 2 декада – 11 %, третя – 8 %;
- липень: 1 декада – 4 %; 2 декада – 4 %, третя – 3 %;
- серпень: 1 декада – 3 %; 2 декада – 3 %, третя – 3 %;
- вересень: 1 декада – 4 %; 2 декада – 4 %, третя – 4 %;
- жовтень: 1 декада – 4 %; 2 декада – 4 %.

Зелений конвеєр складають у такій послідовності

1. Визначають загальну потребу у зелених кормах (включаючи худобу, що знаходиться в особистих підсобних господарствах) з розподілом за місяцями і декадами пасовищного періоду.

2. Визначають кількість зелених кормів, що надійдуть з природних кормових угідь. Ця кількість розподіляється за місяцями пасовищного відповідно до надходження зеленої маси. Потім розраховують кількість кормів, які є побічною продукцією або відходами технічних та овоче-баштанних культур (гичка цукрових і кормових буряків, відходи овочів тощо). Надходження гички та відходів овоче-баштанних культур планують виходячи з середньої площі збирання відповідно до термінів проведення збиральних робіт.

3. Нестача зелених кормів в окремі місяці пасовищного періоду покривається за рахунок посіву кормових культур. Вибір кормових культур проводиться з урахуванням термінів їх дозрівання, відповідно до схеми зеленого конвеєру.

Після збирання озимих на зелений корм можна повторно використати ці землі шляхом поукісних посівів кукурудзи. Багаторічні трави використовуються два-три укоси.

Проект плану посіву технічних, овоче-баштанних і кормових культур дозволяє визначити посівні площі піж зерновими культурами. Площа посіву зернових визначається вирахуванням з загальної площі ріллі площі чистих і сидеральних парів, площ технічних культур, картоплі, овоче-баштанних і кормових культур.

Площі посіву окремих зернових культур розраховують з урахуванням повного виконання договірних зобов'язань, внутрішньогосподарських потреб, значущості культури для споживчого ринку, накопиченого у сільськогосподарському підприємстві досвіду щодо вирощування тих чи інших культур.

Група фуражних культур складається звичайно з чотирьох-п'яти компонентів (ячмінь, кукурудза, горох, овес та ін.). Площу посіву кожної культури та її питому вагу у зерновій групі встановлюють з урахуванням забезпечення договірних зобов'язань, потреби у фуражному зерні, урожайності і поживної цінності, схем чергування культур у сівознах та інших умов виробництва.

2.3. Планування потреби у насінні та його вартості

При плануванні потреби у насінні по кожній культурі виходять з норми висіву насіння (з урахуванням його якості), прийнятої у сільськогосподарському підприємстві та диференційованої у залежності від природно-економічної зони. Необхідну кількість насіння визначають множенням площі посіву на норму висіву. Для змішаних посівів (ви́ко-овес, горохо-овес та ін.) потребу у насінні розраховують по кожній культурі окремо. Потребу у насінні під урожай наступного року визначають виходячи з виробничої програми рослинництва майбутнього року. Для забезпечення насінням культур весняного (ярого) посіву наступного року передбачають страховий фонд у розмірі 15 % від прямої потреби. Страховий фонд ячменю може встановлюватися у більш високому розмірі з урахуванням можливого пересіву озимих.

Забезпечення насінням на плановий рік відбувається за рахунок:

- насіння власного виробництва;
- обміну власного насіння на насіння інших сортів і гібридів або на сортове насіння більш високих репродукцій і посівних кондицій;
- купівлі насіння, виробництво якого у силу специфіки здійснюється у спеціалізованих господарствах (насіння цукрових буряків, кукурудзи, соняшнику, овоче-баштанних та деяких інших культур).

Насіння власного виробництва оцінюється за фактичною собівартістю, до якої включають усі витрати щодо його доробки (очищення, сортування).

Вартість купованого насіння визначають додаванням фактичних витрат на придбання насіння у постачальника та витрат на їх доставку у господарство. У витрати по доставці купованого насіння до господарства включають витрати на автотранспорт (масу насіння перемножують на відстань перевезення та на собівартість 1 т·км), а також витрати на оплату праці робітників, зайнятих на навантажувально-розвантажувальних роботах.

Загальну вартість насіння розраховують додаванням вартості насіння власного виробництва, вартості насіння, що були отримані за обміном, вартості купованого насіння та витрат на їх доставку. Середню вартість 1 ц насіння визначають діленням загальної вартості на кількість насіння за усіма джерела надходження.

2.4. Планування придбання і використання органічних і мінеральних добрив

Перш за все визначають накопичення органічних добрив. Обсяг гною залежить від поголів'я тварин і птиці, способу утримання, кількості та якості кормів і підстилки. Вихід гною можна визначити трьома способами. Перший спосіб – розрахунок за нормами виходу гною від однієї голови тварини кожного виду і кожної вікової групи. Норми виходу гною визначають за фактичними даними за попередній рік. Другий спосіб ґрунтується на застосуванні коефіцієнту виходу гною від згодованих кормів та використання підстилки. Третій спосіб ґрунтується на урахуванні кількості сухої речовини у кормі та підстилці. При цьому враховують, що з загальної кількості сухої речовини корму половина засвоюється тваринами, а половина переходить у гній. У гній переходить вся суха речовина підстилки. Оскільки у свіжому гної міститься $\frac{1}{4}$ сухої речовини та $\frac{3}{4}$ води, то загальна кількість гною у чотири рази більша за вміст сухої речовини корму і підстилки.

При розподілі органічних добрив по полях сівозміни необхідно враховувати біологічні особливості рослин та їх реакцію на удобрення. У той же час необхідно мати на увазі, що для усіх культур мінімальна норма внесення органічних добрив, яка є економічно та агротехнічно доцільною, складає 20 т/га (табл. 6).

6. Кількість органічних добрив, що рекомендуються для внесення на 1 га ріллі у сівозмінах в Україні, т

З о н а	С і в о з м і н а			
	польова з великою насиченістю		овочева, кормова без зрошення	овочева, кормова зі зрошенням
	зерновими та багаторічними травами	просапними		
Полісся	8-10	10-15	15-20	-
Лісостеп	6-8	8-10	10-15	15-18
Степ	4-5	5-8	6-10	6-10

До вартості гною включають витрати на підстилку, на прибирання і складування гною у гноєсховища або бурти, на буртування гною, амортизаційні відрахування і витрати на поточний ремонт техніки, яка задіяна на цих роботах.

План внесення мінеральних добрив під урожай планового року та урожай майбутніх років складається на основі прийнятої у сільськогосподарському підприємстві системи удобрення у кожній сівозмі-

ні та з урахуванням річного фонду мінеральних добрив. Ці данні є базою для складання загального плану внесення добрив у цілому по господарству.

Загальну вартість мінеральних добрив визначають відповідно до закупівельних цін з урахуванням вартості доставки у господарство. Витрати на транспортування мінеральних добрив з садиби (сховища) до поля, на їх підготовку і внесення у ґрунт не включають до загальної вартості добрив. Ці витрати враховуються у технологічних картах у витратах на проведення даних робіт.

Органічні і мінеральні добрива, заплановані під урожай планового і майбутнього року, оцінюються за однією середньою вартістю.

2.5. Планування придбання і використання пестицидів

Потреба у хімічних засобах захисту рослин та їх асортимент визначають з урахуванням місцевих умов за нормами витрат препаратів на 1 га посіву сільськогосподарських культур (1 т насіння, 1 м³ приміщення).

Для розрахунку витрат на придбання необхідних обсягів засобів захисту рослин використовують поточні ринкові ціни. До загальної вартості придбання пестицидів включають витрати на їх доставку до господарства.

У плані сільськогосподарського підприємства план захисту рослин подається у загальному вигляді. Підставою для заповнення відповідної таблиці цього плану є детальний розрахунок по культурам і полям сівозмін. Заходи щодо захисту рослин (найменування робіт, кратність виконання, обсяги і т.ін.) плануються при складанні технологічних карт по кожній сільськогосподарській культурі. На їх основі визначається потреба у машинах і технологічному обладнанні для захисту рослин.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Березівський П.С., Михалюк Н.І. Організація, прогнозування та планування агропромислового комплексу : навч. посіб. Львів : Магнолія Плюс, 2004. 443 с.
2. Дробот В.І., Мартьянов В.П., Соловйов М.Ф., Токар А.В., Шиян В.Й. Бізнес-план розвитку сільськогосподарського підприємства : навч. посіб. Київ : Мета, 2003. 336 с.
3. Ільчук М.М., Зрібняк Л.Я., Мельник С.І Організація і планування сільськогосподарського виробництва : навч. посіб. Миколаїв : Іліон, 2005. 360 с.
4. Мартьянов В.П., Соловйов М.Ф., Токар А.В., Шиян В.Й.. Бізнес-план розвитку сільськогосподарського підприємства методичні рекомендації : навч. посіб. Харків : ХДАУ, 2001. 262 с.
5. Нелеп В.М. Планування на аграрному підприємстві : підручник. Київ : КНЕУ, 2000. 372 с.
6. Нелеп В.М. Планування на аграрному підприємстві : підручник. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : КНЕУ, 2004. 495 с.
7. Нелеп В.М. Планування на аграрному підприємстві : навч.-метод. посіб. Київ : КНЕУ, 2002. 280 с.
8. Петров В.М. Організація виробництва та планування діяльності на підприємствах АПК : навч. посіб. Харків : Майдан, 2016. 362 с.
9. Шкільов О.В., Балан О.Д., Ткачук В.А. Організація виробництва і планування підприємницької діяльності в сільськогосподарських підприємствах: навч. посіб. Київ : ННЦ ІАЕ, 2005. 170 с.
10. Швайка Л.А. Планування діяльності підприємства : навч. посіб. Львів : Магнолія Плюс, 2004. 268 с.

Додаткова

1. Бусенко О.Т., Столюк В.Д., Штомпель М.В. Технологія виробництва продукції тваринництва : підручник. Київ : Аграрна освіта, 2001. 432 с.
2. Гуторов А.О. Економічне обґрунтування раціональних розмірів сільськогосподарських підприємств: теорія та практика : монографія. Харків : Міськдрук, 2012. 377 с.
3. Єрмаков О.Ю. Організація сільськогосподарського виробництва : навч.-метод. посіб. / 2-е вид., перероб. та доп. Київ : НАУ, 2007. 266 с.

4. Іваненко Ф.В. Системи технологій у тваринництві : навч.-метод. посіб. Київ : КНЕУ, 2001. 186 с.

5. Ільчук М.М., Зрібняк Л.Я., Мельник С.І. Організація і планування сільськогосподарського виробництва : навч. посіб. Миколаїв : Іліон, 2005. 360 с.

6. Канінський П.К. Розвиток спеціалізації та кооперації в тваринництві зони Лісостепу : монографія. Київ : ІАЕ, 2003. 446 с.

7. Хорунжий М.Й. Організація агропромислового комплексу : підручник. Київ : КНЕУ, 2001. 382 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

2. Господарський кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

3. Земельний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

4. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>

5. Про захист прав покупців сільськогосподарських машин: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/900-IV#Text>

6. Про колективні договори і угоди: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3356-12#Text>

7. Про кооперацію: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15#Text>

8. Про фінансовий лізинг: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20#Text>

9. Про оплату праці: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр#Text>

10. Про оренду землі: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text>

11. Про особисте селянське господарство: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#Text>

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ПЛАНУВАННЯ КОРМОВОЇ БАЗИ	
ТВАРИННИЦТВА.....	6
1.1. Типи і норми годівлі тварин.....	6
1.2. Планування потреби у кормах на господарський рік	10
1.3. Планування потреби у кормах на календарних рік та її розподіл за періодами року.....	15
РОЗДІЛ 2. ПЛАНУВАННЯ ГАЛУЗЕЙ РОСЛИННИЦТВА.....	17
2.1. Планування урожайності сільськогосподарських культур.....	17
2.2. Планування розміру і структури посівних площ.....	19
2.3. Планування потреби у насінні та його вартості.....	24
2.4. Планування придбання і використання органічних і мінеральних добрив.....	25
2.5. Планування придбання і використання пестицидів..	26
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	27

Навчальне видання

ПЕТРОВ Вадим Миколайович

ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Методичні вказівки для самостійного вивчення дисципліни

Формат 60×84/16. Гарнітура Times New Roman
Папір для цифрового друку. Друк ризографічний.

Ум. друк. арк. 1,8.

Наклад ____ .

Державний біотехнологічний університет
61002, м. Харків, вул. Алчевських, 44